

IV. prilog

Dr. sc. Nada Babić

Sjećanje na dane s Gabrijelom

Dubok je zdenac prošlosti... (Thomas Mann)

Nijedan grad u Hrvatskoj, ma kako ga voljeli njegovi građani, nije voljen kao Zagreb niti opjevan kao Zagreb. Nitko se tako ne raduje rijekama sveučilištaraca koliko Zagreb. O tome svjedoči jedna zgodna iz vremena komunizma i mržnje na Crkvu, i na sve što je hrvatsko, kada je svaki javni iskaz ljubavi prema Domovini mogao biti sumnjiv, nerijetko i utuživ. Na žalost, i sada se očituje netrpeljivost, koliko i mržnja prema Crkvi kao da nismo u slobodnoj i demokratskoj državi.

Ipak, i tada je velik broj studenata iz svih hrvatskih krajeva imao „svoje crkve“ pa se znalo tko ide na misu u Palmotićevo, tko u Ranjenoga Isusa, tko u Vrbanićevo jer su brucosi dolazili u onu crkvu u kojoj su se okupljali studenti iz njihova zavičaja. Vrlo je velik broj mladih hrlio u katedralu. Dojmljiv je bio njihov izlazak iz katedrale: nalikovali su na široku rijeku ili na kakav slap. Možda je razlog tomu bio manji broj sveučilišta u tadanjoj Hrvatskoj. U katedrali je u propovijedao Stjepan Kožul, a Josip Turčinović u kapeli Ranjenoga Isusa.

Jedne vjetrovite nedjelje, nakon svete mise, nekolicina mladića i djevojaka zastala je na čakulama i spikama da se, malo kasnije, lagano spuste niz Bakačevu ulicu. No spuštao se i hladni sjeverac s Medvednice bivajući sve jači. Prema katedrali se, sitnim koracima, uspinjao starčić sa šešišom na glavi pridržavajući rukom tanak smečkasti mantil, što ga je činilo još krhkijim. Gledajući te nasmijane mladiće i djevojke kako se lagano spuštaju prema Trgu, pride im bliže i – podignuvši šešir s glave – šapnu: „Živjela hrvatska mladež!“ U tom je trenutku izgledalo da će poletjeti... Naime, sjeverac je svom silinom rastvorio njegov tanki mantil koji se napeo kao jedro, a starčić je – u zadnji čas – dok je vjetar lamatao iznad njegove glave, desnom rukom uspio uhvatiti obod svoga šešira. Činilo se kao da se šešir pretvorio u aureolu. Možda je to trajalo svega koju sekundu, čvrsto je nabio svoj klobuk pritiskujući ga na čelo i mirno krenuo dalje uz kaptolske kurije. Taj odnos povjerenja u mladost koja dolazi u katedralu doživjela sam kao personifikaciju Zagreba: da je baš onakav kako ga je opjevao Šenoa, a poslije njega i mnogi hrvatski pjesnici.

Jedna izreka kaže: „Svi veliki ljudi, kao i sve velike rijeke, dolaze iz provincije.“ Nije to pokuda metropolama, nego pohvala prirodi i njezinu Stvoritelju. Vjerojatno neki znaju imena mnogih hrvatskih i europskih ili svjetskih rijeka, no malo je onih kojima znamo ime izvora. I to je dobro: izvori su bistra i živa voda.

Ana Gabrijela Šabić svojim je življenjem nalikovala izvoru žive i bistre vode.

Zagreb u meni, ja u Zagrebu

U zagrebačku Dubravu stigla sam u rujnu 1981. u podstanarski stan svojih dviju starijih sestara, dočim sam završila prva dva razreda „Šuvarove škole“ u Splitu. Vjerujem da je to bio čin Providnosti jer sam se upisala u bivšu Klasičnu gimnaziju preimenovanu u Centar za kulturu, gdje je, za razliku od moje ondašnje škole, nemali dio profesora odisao domoljubljem.

Godinu dana potom naša je najmlađa sestra upisala Zdravstveni obrazovni centar za farmaceutske tehničare i kozmetičare u Varšavskoj ulici. Nas četiri sestre živjele smo zajedno, počesto se morajući preseljavati u udaljenije kvartove; u to je vrijeme bujala inflacija pa je i najmanji stan, čak i u rubnim gradskim kvartovima, bio skup. Tako sam, zahvaljujući nemaloj udaljenosti do škole, uvijek čitala u autobusu i tramvaju.

Slučilo se da smo našle dvosobni stan u Pičmanovoj ulici, u istoj zgradi u kojoj je živjela Ana Gabrijela Šabić. Tada se nismo poznavale. U to smo vrijeme nas četiri sestre svake nedjelje slušale misu u katedrali ili u Kapeli Ranjenoga Isusa. Dolazila sam u prizemlje peterokatnice u ulici Viktora Kovačića gdje se nalazila „katakomba“, kako su nerijetko nazivali tadašnje novozagrebačke župne crkve, no Gabrijelu nisam upoznala. U našoj crkvi mnogo bi puta bila, uvijek mila i vedra, sestra uršulinka Anđelka Šunjić (upoznala sam ju dok sam živjela u utrinskoj župi) pa smo postale prijateljicama, povezivao nas je isti zavičaj – Dalmatinska zagora.

Župnik u Sopotu, don Josip Dumbović, stanovao je u neveliku stanu, također u prizemlju. Držim da je on poznavao svaku osobu koja je i jedanput došla u sopotsku crkvicu, baš kao i župnik iz moga djetinjstva: fra Julijan Ramljak, svećenik-mučenik poslan u župu Studenci nakon petnaestogodišnje robije u Staroj Gradiški. Bila su to olovna vremena, osobito za svećenike te za istaknutije katolike, posebice ako su bili učitelji, profesori ili liječnici. Kako li je tek bilo župnicima u novozagrebačkim kvartovima, teško da ćemo ikada saznati.

U studentskim sam danima, u ulici Viktora Kovačića, čistila stan starijega bračnoga para iz Vojvodine: njegova je žena radila na nekom visokom položaju, njezin muž, vrlo visok i stasit stariji gospodin, bio je umirovljenik – gospon Branko, prezivao se Zlatić. U govoru njegove žene bio i vojvodanski i mađarski naglasak, a gospon Branko govorio je srpskim jezikom. Čuvši da studiram na Filozofskom fakultetu, na odsjeku „Jugoslavistika“ (odsjek se nije smio zvati imenom „Kroatistika“) počeo mi je govoriti „...o fratrima i popovima koji uništavaju mladost, o Katoličkoj crkvi kao najvećem neprijatelju učenika i studenata..., o tome kako lažu i krađu... kako su neprijatelji Jugoslavije...“ Čak mu je smetao i Šuvar. Često se uzduž i poprijeko šetao cijelim Sopotom i okolnim kvartovima. Spomenuti čovjek zapravo je bio jugoslavenski oficir ili agent u potrazi za bilo kakvom informacijom ne bi li mogao nauditi svećenicima i Crkvi.

Čekajući diplomski ispit, 1988. izašao je natječaj za zamjenu „profesorice hrvatskog li srpskog jezika“ u Jastrebarskom, u tadanji „Centar odgoja i obrazovanja ‘Braća Kazić““. Tada sam živjela na Lašćinskim ledinama, trebalo je promijeniti tri autobusa do Jastrebarskoga i potom pješaćiti dvadesetak minuta do škole. Čekanja autobusa i dva-tri presjedanja kratila sam čitanjem knjiga. Svi su me u toj školi lijepo prihvatili, a direktorica se čudila zašto mladim profesoricama treba križić oko vrata. Tada nisam shvaćala kako to znači da trebam skinuti križić kako bi me primili na duže vrijeme. Ja sam im, zaista ne shvaćajući na što su smjerali, objašnjavala kako je taj križić iznimno lijep, umanjena replika nekoga starog križa. Jedanput je mlada profesorica tadanjega predmeta „Obrana i zaštita“, poučavala djevojke da pušku trebaju držati pri lijevom ramenu, tako da kundak (tj. drveni dio puške) „namjeste u udubinu lijevog ramena“. Ja bih im dovikivala: „Curke, na tome mjestu ne smije biti kundak puške, nego glava osobe koja te voli: brata, sestre, mladića... Kakve crne puške?!“ Nisam ni slutila da je to bilo vrijeme planiranja i pripreme za rat protiv Hrvatske. I ondje je bio profesor nalik susjedu Branku: govorio je istim jezikom i rječnikom, hodao istim gardom, gledajući sve s visine, rijetko govoreći. Od kolegica sam saznala da se „na njegov stolac u zbornici ne smije sjesti ni onda kad on nije u školi“, premda su svi stolci u zbornici bili isti. U godinama nakon Domovinskoga rata redovito se, satima i satima, šetao pothodnikom ispod Željezničkoga kolodvora.

Sljedećih šest godina mlađa sestra i ja promijenile smo desetak podstanarskih adresa, a ja skoro i toliko škola u kojima sam radila isključivo na zamjenama. Slično je bilo i 1991. kada je Hrvatsku, kao samostalnu državu, priznala međunarodna zajednica. Tada je jednoj ravnateljici oči-

to zasmetalo mjesto moga rođenja (Imotski) naredivši mi da sama vodim učenike petoga razreda na izlet u Sloveniju, na Bledsko jezero (premda je pravilo da uvijek idu dva nastavnika kao pratnja učenika). Budući da sam bila svega dva tjedna u toj školi, nisam mogla poznavati ni učenike ni njihov karakter, stoga nisam pristala na to, izašla sam iz autobusa. Tada mi je nepoznata učiteljica priskočila u pomoć rekavši da će mi ona biti pratnjom, bila je to supruga Branka Madunića (koji je jedno vrijeme bio učitelj mojim sestrama i voditelj tzv. Fotografске sekcije); ona me je prepoznala po sestrama. Vrativši se s kolegicom Jadrankom Madunić, ravnateljici sam podnijela svoj otkaz s posla.

Kako sam upoznala Gabrijelu

Našla sam se opet u Sopotu: moja najstarija sestra i njezin muž bili su podstanari, i to u Pičmanovoj ulici, ali na drugome kućnom broju. Sestrin muž, građevinski inženjer, dulje je vrijeme radio u Istri, a ja sam se preselila k njoj. U Sopotu sam živjela dajući pouke iz hrvatskoga jezika. Prvo stalno radno mjesto dobila sam 1990. godine. Tada sam u crkvu češće dolazila radnim danima, isto tako i nedjeljom. Nerijetko bi me časna sestra Anđelka Šunjić zamolila da čitam Božju riječ na svetoj misi. Te godine s Gabrijelom me je upoznao naš župnik don Josip Dumbović. I danas se nasmiješim kad pomislim na taj događaj: bilo je kasno proljeće, Božji je puk izlazio iz crkve, tako i ja.

Župnik me je pozvao upravo kad sam iz crkve krenula prema stanu, rekavši mi kako me želi „upoznati s jednom doktoricom – Anom Gabrijelom Šabić.“ Doktorica je imala dugu „glokn-suknju“ i lijep proljetni sako. Upitala me je: „Koju ste ocjenu imali iz Metodike književnosti?“ Bila sam zapanjena: zašto bi liječnicu trebalo zanimati ocjena iz kolegija koji je većem dijelu studenata bio zamoran ili dosadan. „Petice“, uljudno kažem. Moji su najdraži predmeti bili Poetika i Hrvatska književnost, starija i novija. Tada sam obje metodike, Metodiku književnosti i Metodiku jezika, smatrala suhoparnima. Mnogo kasnije shvatila sam koliko su tadanja dvojica metodičara bili istinski domoljubi (i vjernici), i kako su nas pomno usmjeravali prema dubinama i ljepotama hrvatskoga jezika i književnosti.

Gabrijela me upitala u kojoj ulici stanujem... „U Pičmanovoj“, reko. I tako je počelo. Nedugo potom slavije nedjeljne svete mise bilo je u predvorju sopotske Osnovne škole „Ivo Andrić“. Sve je živnulo, na učioničkim stolicama sjedili su i najstariji i najmlađi, na zidovima u predvorju bilo je mnogo lijepih dječjih likovnih radova... U prvo vrijeme nisam

znala ni gdje Gabrijela radi niti čime se točno bavi, mislila sam da je profesorica Hrvatskoga jezika i doktorica znanosti. U župu je tada stigao kapelan, don Davor Štuljan pa bismo, nakon svete mise, nekoliko nas razgovaralo u „sakristiji“, točnije, u jednom školskom kabinetu koji je gledao na Medvednicu. Tako bismo se družili kakvih petnaestak minuta s našim župnikom i sa svakim kapelanom u našoj župi, sve dok se nije izgradila crkva u Sopotu. Gabrijela je živjela u neveliku stanu: na obadva duga zida bile su drvene police s knjigama, od poda do stropa, pridržavane s objema stranama uskim metalnim ljestvama, to je bio i dnevni boravak u kojem je bio kauč te ujedno i ležaj. Držim da je to uredio njezin bliži rođak. U predsoblju: kuhinjica i kupaonica. Prodavši svoj mali stan, kupila je lijep dvosoban stan u istoj ulici. Njezin dnevni boravak, okrenut jugu, imao je velike i lijepe ormare s policama za knjige (kojima je i tada nedostajalo mjesta), no sve su te knjige našle mjesto u zavičajnoj knjižnici u rodnom Tavankutu kao Gabrijelin dar zavičaju, napisan u oporuci. Često smo jedna drugoj dolazile na kavu, najčešće subotom (ali ne svakom jer je Gabrijela mnogo pisala i čitala) pa bismo se prošetale do placu na Utrini gdje smo kupovale voće.

U rujnu 1990. dobila sam prvo stalno radno mjesto, opet na posve suprotnu dijelu grada, u Španskom, u toj je školi vladalo ozračje kao da je u Zagrebu sve isto posljednjih 45 godina. Učiteljica matematike povišenim je tonom tražila objašnjenje zašto je njezina učenica dobila jedinicu iz školske zadaće, a učiteljica povijesti „obranila“ me rekavši kako se ne mogu uspoređivati ocjene različitih predmeta. Obje su bile u Savezu komunista, ali je starija bila otvorena istini. Bila je to škola s vrlo velikim brojem učenika, tada na rubnim dijelovima Zagreba, gdje se doseljavao velik broj obitelji iz svih područja Lijepe Naše, a znalo se kako će se dio učitelja „preseliti“ u novu školu koja se tek gradila nedaleko od Špansko-ga, u naselju Malešnica. Sljedeće je školske godine ravnatelj OŠ Malešnica, odabirao učitelje i učiteljice iz okolnih škola želeći tu školu učiniti izvrsnom; pozvao je i mene, nekoliko sam godina radila u toj školi.

U isto to vrijeme župnik Dumbović potaknuo me da se prijavim na Institut za teološku kulturu laika i na Katehetski institut. Naime, tada je trebala početi izobrazba budućih vjeroučitelja jer bi svaki učitelj koji diplomira na dvama spomenutim institutima mogao postati vjeroučiteljem. Nisam ni pomišljala da je župnik znao da sam podstanar, obzirno mi je rekao da će – ako mi treba – pozajmiti novac za upis na studij. Nije li to slika Dobroga pastira?! Upisala sam se jer sam lako učila, sebe sam „vidjela“ u obama predmetima, u Hrvatskome jeziku i Vjeronauku. Tih

mi je je godina Gabrijela bila susjeda, prijateljica i profesorica. Iako sam slušala izvrsna predavanja

znalca i urednika pozamašna sveučilišnog udžbenika Poetika, akademika Ante Stamaća i drugih tadanjih vrsnih profesora, ipak sam se posebno spremala za svoj prvi ispit pred Gabrijelom, tj. ispit iz kolegija Izbor interpretacija književno-umjetničkih tekstova i teorije književnosti. Gabrijela je duboko i široko poznavala književnost: znala sam da je mnoga strana književna djela čitala u izvorniku, dakle na stranim jezicima. Bio je to ozbiljan ispit, ja sam se ozbiljno pripremila, i obje smo bile zadovoljne: Gdo knjige počtuje da je knjigami poctovan . Objе smo voljele liriку, ona osobito pjesništvo Danijela Dragojevića. Darovala mi je njegovu pjesničku zbirku Cvjetni trg, danas dragu uspomenu. Otada sam počela tražiti Dragojevićeve zbirke u antikvarijatima ne bih li našla koju drugu njegovu zbirku jer nije dopuštao da se njegove zbirke pretiskuju; svaka je izašla u jednome jedincatom izdanju, i trebalo je znati kad će se objaviti sljedeća. Objе smo voljele roman Thomasa Manna: Josip i njegova braća, roman o odnosima u obiteljskim zajednicama.

Stroga profesorica, prava prijateljica

Gabrijela je u mnogim stvarima bila samozatajna, primjerice napisala je stručnu knjigu Lirska poezija u razrednoj nastavi ; niti sa znala za tu knjigu, niti mi ju je spomenula iako smo najčešće razgovarale o knjigama i književnosti. Da je tomu tako, najbolje se pokazalo u suautorској knjizi Hrvatska početnica, s podnaslovom udžbenik iz hrvatskog jezika i književnosti za 1. razred osnovne škole, objavljen 1993. u nakladi Školske knjige.

Suautori su Početnice Ana Gabrijela Šabić, Josip Baričević i Ivan Vitez. Očita je sinergija, ponajprije Gabrijelina izbora tekstova za djecu i Vitezovih začudnih crteža: koliko otvorenih prema djeci slikom i sadržajem, toliko i jednostavnošću te pravim omjerom sadržaja i poticaja u toj Početnici. Pitala me bih li htjela „pogledati“ Hrvatsku početnicu i napisati osvrt o toj knjizi. Tada sam „u nasljeđe“ dobila ne toliko star (koliko loš) pisачi stroj (Unis; Tvornica biro mašina, Sarajevo), sramila sam se zbog zatipaka premazanih korektorom , tim više što je Gabrijela na svojoj Olympiji pisala brzo i vješto, ne gledajući u tipkovnicu. Ja sam, pak, trebala tipkati na dva listovima papira između kojih je bio tzv. indigo-papir. Na početku svoga teksta napisala sam prve dvije riječi majuskulom RIJEČ HRVATSKA jer sam tako doživjela Početnicu. Što sam više provjeravala točnost teksta, to mi je bila veća muka: što od zatipaka, što od umetanja slova koja sam previdjela. Tako natipkan tekst, stavila sam u omotnicu i donijela ga Gabrijeli

ispričavši joj se zbog zatipaka, mnogih korektura i „šepava“ pisaćega stroja. (Donji tekst napisan je prije 45 godina, ovdje sam izabrala oblik slova koji je najbliži onima na nekadanjim pisaćim strojevima).

RIJEČ HRVATSKA, čitanka za peti i šesti razred - knjiga je, kako u impresumu stoji, „za dopunsku nastavu na hrvatskom jeziku u inozemstvu“: hrvatska kultura i književnost.

Autori Ana Gabrijele Šabić i Josip Baričević, u predgovoru kažu da je knjiga namijenjena „svugdje gdje god ima hrvatske djece, mladeži i njihovih obitelji, i to ne samo u europskim nego i prekomorskim zemljama diljem svijeta“.

Jasno je, dakle, komu je i zašto knjiga namijenjena, ali zar da hrvatskoj djeci, ovoj ovdje, uskratimo takvu knjigu?!

Ta hrvatske djece, hvala Bogu, još uvijek najviše ima u Hrvatskoj. I njima također treba dobrih čitanaka iz materinskoga jezika. A ima i loših čitanaka.

U čemu je posebnost ove knjige?

U svemu, rekla bih. Ni po čemu ona nije slična ni jednoj našoj čitanki; ni izborom tekstova, ni metodičkim instrumentarijem, ni formatom, ni bojama, a rekla bih da nije namijenjena ni istim učenicima, ne misleći pritom na opreku: domovina - tuđina/inozemstvo. Naime, ova čitanka nije namijenjena učeniku na školskom satu, nego i učeniku/djetetu u obitelji, u roditeljskom domu: učeniku i njegovim prijateljima da se lakše pronađu.

Autorima ove čitanke potpuno je jasno da djeca poimaju i razumiju na svoj način, upravo njima svojstven način i da, prema tome sva tumačenja „odozgo“ neće doprijeti kamo smjeraju. Stoga ova knjiga nije napisana da pokaže što se sve očekuje od djeteta, nego da ispita, vidi, dokuči što sve dijete može dati. Pritom je djetetu/učeniku ostavljena potpuna sloboda, njegovi odgovori nisu unaprijed dani niti su sakriveni u pitanjima koja slijede.

Dijete/učenik je centru, sav svijet dan je po njegovoj mjeri, u odnosu spram njegovih mogućnosti. Česte su metodičke upute: pitaj roditelje, upitaj vjeroučitelja, neka ti učitelj objasni... Tako se stvara odnos istinskoga povjerenja među poučavanim i učiteljem /koji može u ovom slučaju biti roditelj, vjeroučitelj, stariji brat, prijatelj i sl.

Autori nemaju namjeru „servirati“ znanja tako da ih dijete/učenik bira ne znajući, zapravo, što uzima. Sve što su, eventualno, mogli „servirati“ u kakvom kazalu pojmova ili na masnije otisnutom tekstu dijete/učenik može dokučiti sam, uz jedan uvjet - ako želi, ako hoće. Ujedno, to i je vrlo čest napatok čitatelju. Ne treba sumnjati da je knjiga puna poti-

caja i da će dijete u pravilu željeti i htjeti, jer ne treba zaboraviti – tu dijete bira samo, po sklonostima, po privlačnosti i slično, što je opet – vrlo važan vid odgoja djece.

Ova čitanka ima u sebi nešto od spomenarske romantike i liričnosti, nešto od albumske sistematičnosti, svečanosti i uznositosti monografije, a da time nije izgubila na primamljivosti, čak i za odrasle

Likovni su prilozi vrlo vješto i planski ugrađeni i tako čine cjelinu s književno-umjetničkim predlošcima. Fotografije i reprodukcije su u izvrsnu koloru, a kao leit-motiv „provlače se“ sličice /motivi/ iz hrvatske materijalne i duhovne stvarnosti: od cvijeta uz kakav puteljak do Rabuzinove ili Lackovićeve slike.

Sav prostor ili svi prostori hrvatske riječi i duha ovdje su dani ili barem naznačeni u riječi, slici, boji, zvuku... Ali opet treba reći: po mjeri učenika, mada i odrasli imaju čime napuniti dušu.

Raspored sadržaja također je znakovit.

Prvo od deset poglavlja „posvećeno“ je djetetovoj/ učeničkoj osobnosti. Dakle, ne djetetu kakvo bismo željeli ili kakvo zamišljamo, nego o djetetu kakvo jest, djetetu u punini svoje osobnosti. Pravo mjesto za dijete jest obitelj, tema je to drugoga „poglavlja“, mjesto s kojega dijete polazi i kojemu se vraća, u kojem se posve sigurno pronalazi i u tome traženju i pronalaženju potvrđuje.

I tako redom... od obitelji preko zavičaja do domovine.

Tek tako „osigurano“ dijete moći će zaista doživjeti puninu i ljepotu bajki i legendi, koje su tematski vezane uz Domovinu/ i postanku Crvenog jezera, Plitvičkim jezerima i sl. Može li se zamisliti čudesnija mješavina za dječje poimanje svijeta i domovine; rodoljubne bajke i legende, i bajkovita domovina?

Iako je vjerskim blagdanima posvećena pažnja, ova čitanka nije katekizam, a još manje je vjerski isključiva, u njoj ima mjesta za židovske i muslimanske običaje. Kao u dječjem svijetu, i u čitanki ima mjesta za sve.

Zadatak svake čitanke materinjeg jezika jest: upoznati, naučiti i zavoljeti svoj jezik. Shvatiti poetsku funkciju jezika, njegovu životnosti pobuditi želju i potrebu za stvaranjem, to je ono čemu bi trebali težiti svi čimbenici u nastavi hrvatskoga/materinjeg jezika: učitelj i učenik, svaki po svojim mogućnostima, a čitanka je medij koji ima služiti i jednom i drugom.

Držim da su autori uspjeli u toj nakani. Naime, s govorima hrvatskoga jezika hrvatskoga jezika učenici su upoznati na

najljepši način: kroz narodne pjesme i popijevke, gange i poslovice, dijalektalnu poeziju i sl. Učenici također imaju priliku produbiti i proširiti svoje znanje zanimljivim i odmjerenim izborom hrvatskih dječjih pisaca i pjesnika.

Pri kraju, djeca uče „slušati, čitati, šutjeti, igrati se, maštati“ na tekstovima i slikama visoke estetske vrijednosti, dakako – vrijednostima prilagođenim njihovu uzrastu.

Vrhunac, i ujedno zadnje „poglavlje“ – djeca mogu kreativno stvarati i djelovati u samoj čitanki, ali dalje i drugačije.

Dakle, djeca mogu – ako hoće – a autori očito znaju da djeca sve mogu ako hoće i ako žele.

Mislim da je ova knjiga pravi užitak za sve; ako smijem, dodala bih, posebice za majke: dâ se preleti (ne treba utiskivati – to je grublji postupak) sva ljepota riječi hrvatske u srca svoje djece: da ljepota materinjega jezika zaista postane RIJEČ HRVATSKA.

Oduševila sam se Hrvatskom početnicom, u toj lijepoj knjizi ispreplele su se sjajno kolorirane ilustracije Ivana Viteza i, isto tako, sjajni prozni i poetski tekstovi hrvatskih književnika posve prikladni djeci te dobi, domišljat odnos između različitih tekstnih vrsta, bjelinâ i ilustracijâ te razigranost lijeve i desne stranice u knjizi, i to bez „likovnoga“ podilaženja jer se baš najmanjima trebaju ponuditi ponajbolje vrijednosti. Ta je knjiga nastala u Samostanu trećoredaca sv. Franje u Odri, gdje je bila Interdisciplinarna radna ekipa Symbolon, u kojoj su bili Josip Baričević, Vlatko Badurina i Gabrijela te akademski slikar i ilustrator Ivan Vitez. S Gabrijelom sam dva-tri puta bila u tom samostanu, ondje je bilo doista ugodno druženje nas petero: razgovor ugodni naroda hrvatskoga... Dvije godine potom napisan je pozamašan Priručnik uz Hrvatsku početnicu: prinosi metodici početnog čitanja i pisanja (Zagreb: Školska knjiga, 1995.) Nastao kao zajednički rad Ane Gabrijele Šabić, Josipa Baričevića, Ivana Viteza i drugih suradnika.

Taj priručnik nisam imala u rukama, ali znam koliko su potrebni i važni dobri učiteljski priručnici, poznata mi je Gabrijelina akribija i kreativnost. Priručnici su dragocjeni ponajprije početnicima, a i iskusnijim učiteljima šire krila, tj. oslobađaju za stvaralački i učinkovitiji rad. Smatram da je šteta što ta knjiga i priručnik nisu barem u katoličkim vrtićima i osnovnim školama ili u rukama odgajateljica i vjeroučiteljica, kad već ne mogu biti u dječjim.

Gabrijela je bila revna u radu, pisala je gotovo svakodnevno, ali je nalezila vremena i za čitanje. Često bi mi govorila što čita, jednom je bila riječ o knjizi Dunav, talijanskoga književnika i germanista Claudija Magrisa ,

pisao je o narodima s obje strane Dunava. Shvatila sam iz njezina gotovo ojađena ili razočarana tona dok mi je govorila kako u tadanjoj Jugoslaviji nisu spomenuti Hrvati uz obalu Dunava...

Gabrijela je prijateljerala s Anđelkom Mijatovićem tadanjim savjetnikom Ureda Predsjednika Republike Hrvatske. Pozvala me je u kavanu Hotela Dubrovnik gdje se našla s tim svojim starim prijateljem. Naime, 1972. u „socijalističkoj“ su Hrvatskoj bili politički progoni hrvatskih domoljuba jer su tražili ravnopravan položaj Hrvatske u Jugoslaviji. Zanos mladih ljudi, redom sveučilištaraca, čak i mnogih komunista Hrvata, grubo je slomljen. Istaknutiji su dobili godine i godine robijanja u najtežim zatvorima. Tako je njezin prijatelj Anđelko Mijatović u robijao Staroj Gradiški, kao i Dražen Budiša i drugi. Oni koji su imali radna mjesta, više nisu mogli dobiti nijedno radno mjesto i bili su primorani na poslove za poluobrazovane. Jednom mi je zgodom dragi (i blagi) prof. Vlatko Badurina rekao da je u tim prosvjedima sudjelovala i Gabrijela, i bila uhićena te je jedan ili dva dana provela u zatvoru.

Osim čitanja, Gabrijeli i meni bilo je drago što smo obje voljele hodati uz jezero Bundek, obje smo rado nosile ručno pletenu ili kukičanu odjeću. Mislim da je Gabrijela znala pletiti, ja sam voljela vesti. I njezina i moja sestra bile su vrsne pletilje. Gabrijela je bila ponosna na bunjevačku narodnu nošnju, znala nazive svakoga dijela te raskošne i bogate nošnje od svile, damasta i brokata, nerijetko nakićene duktima. Uživala je u ikavici pa bi mi „pripovidala o Dužijanci“, tj. o svetkovini žetve, tada su se izlagale slike od slame. Pravile su ih ‘slamarke divojke’, tj. neudane žene, kako su same sebe nazivale. One su od pšenične slame pravile prelijepje slike s motivima zavičajnih krajolika, narodnih običaja i tradicijske kulture. Gabrijela mi je darovala tri božićne čestitke koje su izradile slamarke divojke: dvije s motivom svijeća i svjetla, i najljepšu, onu na kojoj stoji Bogorodica i držeći Ditešce u naručju, u pozadini se vidi Betlehem i zvijezda repatica, ispred nje dva bora... Zlatna slama na svjetlucavoj pozadini bijela papira. Zasiјale bi joj oči kad bi govorila o baki i djedu koju su je voljeli... Kad bi se djed vraćao s posla na oranicama, našao bi uvijek štogod neobično u prirodi, bila riječ o kakvu plodu, grani, ptici, voću, klasu žita ili cvijeću. Jednom joj je donio iščupanu stabljiku još zelena kukuruza oko koje se uspeo slak s mnogo ružičastih i ružičasto-bijelih cvjetova.

Vrijeme svake radosti

Zacijelo je najljepše i najdojmljiviji događaj ne samo u Zagrebu, nego i u cijeloj Domovini, bio dolazak pape Ivana Pavla Drugog, 10. rujna

1994. Na Zagrebačkom hipodromu s nama je četirima bila i Gabrijela, a naš dugo čekani nećak Ivan, tada „star“ svega trideset i dva dana, spavao je u kolicima ukrašenima papinskim i hrvatskim zastavicama. Nas pet sjedile smo na travi, leđima okrenute Sopotu, nedaleko od ulaza u na Hipodrom. Došle smo gotovo dva sata prije mise, razgovarale, molile, šutjele... pa opet razgovarale. Ima dānā kojih se sjećamo kao da su se jučer dogodili, dovoljno je zatvoriti oči i „čekati slike ispod vjeđa“. Takvi su dani razdjelnice vremena. I ovdje valja reći nešto o župniku Dumboviću: Ivan se rodio u kolovozu, vrlo živahan i vrlo sitan. Naš je dragi župnik šapnuo mojoj sestri, Ivanovoj majci, da je smlačio vodu kojom će polititi Ivana na krštenju da se dijete ne bi rasplakalo. Četrnaest mjeseci kasnije, Ivan je dobio sestricu Antoniju, koju je Gabrijela jako zavoljela. Vidjevši ju prvi put, primijetila je da ona i Antonija imaju nešto zajedničko... Gabrijela se slatko smijala, a ja nisam shvaćala čemu se smijala. Dodala je da je to i nasljedna pojava rekavši da ona i Antonija imaju izrazito dugačak peti, najmanji, prst na ruci. Mislila sam da je to neka šala. Kad sam to prenijela svojoj mladoj sestri, ona mi se čudila kako nisam uočila da je Antonija naslijedila „dug mali prst“ od svoga djeda, tj. od našega oca.

Gabrijela je jako voljela djecu, osobito predškolsku, obje smo se rado šetale s Ivanom od Sloboštine do Sopotu, to je kratka udaljenost između dviju autobusnih stanica. Djeca u toj dobi najčešće brzo trče, bojala bih se da Ivan ne padne. Jedan od razloga za šetnju bila je njezina profesionalna znatiželja o tome na koje sve načine djeca najranije dobi ovladavaju jezikom, tj. rječnikom.

U slovarici koju je Gabrijela darovala dvogodišnjemu Ivanu, umjesto crteža bile su fotografije. Tako je uza slovo A bila fotografija crvenoga automobila, uza slovo B fotografija banane, i sva su ostala slova bila predočena fotografijama različitih predmeta. Ivan je prepoznavao svako slovo: prstićem bi pokazao slovo, potom izgovorio slovo i ono što je na fotografiji uza slovo. Kad ga je Gabrijela pitala da pokaže fotografiju uza slovo „A“ i kaže što je na fotografiji, Ivan je rekao: „Jeno četjil!“ U prvi mah nismo znale što je rekao. Na fotografiji je bio crveni automobil „Renault 4“ kakav su vozili fratri iz Odre. Koliko znam, to je bila prva takva početnica, razlikovala se od uobičajeno koloriranih crteža. Gabrijela je znala da djeca brže uočavaju sitne detalje negoli odrasli.

S Ivanom sam se šetala kad god sam imala vremena, najčešće uza živicu pokraj Doma za starije osobe, nadomak Sopotu. Ondje su se prostirale livade i njive pa je Ivan mogao promatrati prirodu, gotovo kao da je na selu. Čučnuo je uza živicu na istočnoj strani Doma, ugledao je tri različita

puža na rosnoj travi. Šutke ih je promatrao. Jedan je puž bio prilično dug golać, drugi je ima plosnatu tamnosmeđu kućicu i tijelo takve boje, treći je puž bio vinogradnjak, velike bijele kućice. Upozorila sam ga da ništa ne dodiruje, a on je ipak dotaknuo najvećeg puža, tj. golaća i zgrozio se... Prvi je put dotaknuo nešto sluzavo. Podigao se, rekao mi da mu obrišem prst, dodavši: „Ovi mi je puž gadan. Najbolji mi je kućičar!“ Kazala sam to Gabrijeli, ona je zablistala: „Dijete je prepoznalo dva puža po kućicama, a kako golać nije imao kućicu – to mu je bio najneobičniji, zato ga je dotaknuo. Drugi po veličini bio je puž vinogradnjak, pa je njemu pripalo ime „kućičar“, riječ „ovi“ (umjesto „ovaj“, rekao je onako kako govori njegova majka).“

Svoj četrdeseti rođendan Gabrijela je htjela proslaviti na Plitvicama, pozvala je svoju sestru Ivanku i njezine mališane Ivana i Antoniju, i mene. Vozio nas je Josip Baričević. S ceste kojom smo se vozili najprije smo ugledali slapove Rastoka, kao preludij za Plitvičke slapove.

Plitvička su jezera, sama po sebi, iznimno lijepa, bila sam onamo u sva četiri godišnja doba: ne može se čovjek nagledati te ljepote. Početak rujna na Plitvicama svojim šarenilom na jednom mjestu nalikuje na ljeto, na drugome – zelenilom na proljeće. Bio je to predivan i sunčan dan, pun vedrine i radosti. Na Plitvicama smo se vozili „vlakićima“, zapravo motornim vozilima na četiri kotača i brodovima na električni pogon. U početku su djeca bila mirna, oboje njih poznavali su Gabrijelu. Antonija – iako sitna i malena – livadom je trčala brzinom zrna, bojala sam se da ne padne. Ivan je skinuo čarapice s nogu i „nataknuo ih na ruke“ šireći ih i podižući i uvis, i trčao za Antonijom. Čas po travi, čas po puteljcima. Radovali su se kao da lete, čas je brat trčao za sestricom, čas sestra za bratom. Kao mačići. Trebalo ih je dobro izmoriti, tako da budu mirni kad ih počnemo voditi po drvenim mostićima, čvrsto ih držeći za ruke. Gabrijela je bila sretna, nasmijana, radosna... Objed je bio na dugu drvenom stolu u raskošnoj sjeni drveća. Na pola objeda djeca su zaspala, tada smo i mi stariji odahnuli. Na povratku, dok je Antonija spavala u majčinu naručju, a Ivan u mojem, troje nas odraslih ražalostile su ruševine Slunja i okolnih mjesta.

Pišući ovaj tekst, upitala sam Ivana i Antoniju sjećaju li se Gabrijelina lika. Ivan se sjeća (tada je bio petogodišnjak) da smo Gabrijelu posjetili u bolnici i da je imala „bijeli turban na glavi“. Antonija je imala nešto manje od tri godine; kazala mi je da se Gabrijele sjeća kroz maglu: „Sjećam se da je imala valovitu kosu i da je tebe zvala ‘Nado’, a ne ‘Nade’.“ Naime, već odavna znanost kaže da djeca u majčinoj utrobi čuju majčine riječi, a dočim se rode prepoznaju majčin glas.

Bunjevci, Hercegovci i Dalmatinci

Poznato je da nemali dio bunjevačkih prezimena potječe iz zapadne Hercegovine i Dalmatinske zagore, tako i prezime Šabić. Gabrijela bi uvijek govorila lijepim i točnim standardnim jezikom, a ja bih samo sa svojim bliskim prijateljima govorila svojim zavičajnim govorom. Tada bi Gabrijela stalno, s radošću i nekom sjetom, primjećivala da je naš zavičajni rječnik umnogome isti, čak u naglascima. Zнала bi se oduševiti i raznježiti čuvši drage riječi svoje bake ili djeda. Ne sjećam se o čemu smo razgovarale, osim da je bio prislan razgovor o našim obiteljima, rodbini i obiteljskim značajkama. U jednom sam času rekla poslovicu kojom bi moja baka znala otvoriti ili zapečatiti razgovor: „Od srca nema otribina.“ Gabrijela se ganula, proszuzila: tako je isto govorila i njezina baka. I moja i Gabrijelina baka bile su vrsne pletilje, Gabrijela znala plesti, ja sam znala kukičati, no to nijedna od nas nije činila. Njezina mlada sestra Terezija, profesorica biologije u Zadru, i moja sestra Antica znale su „zmiji oči năvēsti“ .

I njezina i moja baka govorile se: ruvo, uvo, kruv (tj. ruho, uho, kruh), lipo, mliko, svitlo itd.

Potvrdu o sličnosti njezina i mojega zavičaja slučajno sam našla na internetskoj stranici , odakle ću navesti samo nekoliko redaka, a jedina je razlika bunjevački izgovor „smîso“ u odnosu na dalmatinski „smîsa“:

„Kroz svoje dugovikovno mukotrarno bitisanje Bunjevci su i porid veliki seoba i asimilacija uspili dobro sačuvati svoj jezik, viru i običaje, po čemu su danas pripoznatljivi i svojstveni. Malo je stari tradicionalni običaja sačuvani u neprominjenom, izvornom obliku. Većina potiču iz stari vrimena jer Bunjevcima običaji oduvik pridstavljaje osnovu živiljenja, kalendar u vrimenu i prostoru, pa i svaki smiso i želju za napridkom u životu.“

Budući da nemam veliki Rječnik govora bačkih Hrvata, autora Ante Sekulića , Gabrijelina velikog prijatelja, počela sam pretraživati rječnike bunjevačkoga govora na internetu. Na žalost, ta je pretraga pokazala da su rječnici bunjevačkoga govora na internetu prilično drukčiji, na neki način prilično „odmaknuti“ od hrvatskoga jezika. Srećom, Ante je Sekulić ostavio najveći dar zavičaju i narodu, izniman i golem Rječnik bunjevačkoga govora.

Jedan dio onih s kojima smo kao studenti i studentice dolazili u katedralu već je imao svoja radna mjesta, titule, poslove i obrte, i većina njih kupila je ili našla podstanarske stanove u Novom Zagrebu. To je bila „strategija“ iz studentskih dana: kada stanodavac odveć poskupi najamninu, tada se možeš doseliti prijateljici ili prijatelju dok ne nadeš stan u istom ili

najbližem kvartu. Što je kvart udaljeniji od Trga bana Jelačića, to je stanarina bila nešto niža, u kafićima su dečki mogli naći povremeni posao. Kad su počeli raditi, uspjeli bi bilo uz pomoć roditelja ili s godinama inflacije, kupiti i „manji stančić“, koji je svakomu od nas višegodišnjih podstanara bio ne samo običan stan, nego i palača. Tada smo se sastajali u crkvi Svetoga Križa u Sigetu (sjedilo se na betonu), a nakon mise bismo se šalili kao da smo još studenti. Jednomu se od njih žurilo pa brže-bolje odlučio otići, i to bez pozdrava. Prijatelj mu brzo dobaci: „Šta ti je: zaprndeca si se ko Matkovića krava!“, drugi dodaje: „A u nas se kaže: ko Šabića krava!“ Naravno, to sam htjela prenijeti Gabrijeli, no kad god bih počela govoriti, uhvatio bi me smijeh jer sam spomenula „Matkovića kravu“ i ona bi se počela smijati pa nisam uspjela reći do kraja... Kad sam joj ispričala taj događaj, smijala se još više. I čim bi koja od nas spomenula „Matkovića kravu“ ili „Šabića kravu“, prasnule bismo u smijeh. Ako se dobro sjećam, nešto tomu slično spomenuto je u jednom djelu književnika Ivana Raosa.

Gabrijelini prijatelji i znanci

Poznavala sam nekoliko Gabrijelinih prijatelja i nešto više znanaca. Jasnu Gotovac upoznala sam prije nego Gabrijelu. Naime, neke učiteljice, potaknute majkama nekih učenika, pozvale su me na odgovornost zbog „nižih ocjena“ njihove djece. Tada sam se uputila k Jasni Gotovac, tadanjoj savjetnici u Zavodu za školstvo za predmet Hrvatski jezik ponijevši sve ocijenjene učeničke radove 5. i 7. razreda, skupa s bodovnim ljestvicama da ona provjeri što je dobro, a što nije. Vjerovala sam starijima i iskusnijima. Od djetinjstva sam željela biti samo i jedino učiteljica, i ništa drugo, pa nisam htjela pristupiti ni na jedan prijamni ispit na drugim fakultetima. Tjedan kasnije, savjetnica mi je rekla da sam učinila sve kako valja.

Sljedeće školske godine saznala sam da su Gabrijela i Jasna prijateljice. Otada su prošla desetljeća, trebala sam se raspitati gdje živi profesorica Gotovac. Na sreću, moja kolegica i prijateljica Sanja Miloloža našla je način da dođe do telefonskoga broja Gabrijeline prijateljice Jasne Gotovac. Gotovo u jednom dahu, u telefonskom je pozivu Jasna Gotovac izrekla hvalospjev o prijateljstvu, uspjela sam to i zapisati.

Riječi **Jasne Gotovac**, profesorice hrvatskoga i engleskoga jezika:

„Jako savjesna. Voljela je Boga, uvijek ga je nosila u srcu, na križiću, na prsima. Jako dobro se držala svega što je vjera od nas tražila. Najbitnije – pomagala je onome tko je u potrebi, nije se libila da komu pomogne... Nisam srela pametniju osobu od nje, a bila je deset godina mlađa od mene... Brza reakcija na sve što je dobro i loše, opširna znanja.

Jedino sam joj prigovarala: 'Draga Gabrijela, budi blaža sa studentima, pa ne mogu oni shvatiti toliko znanje, spusti kriterije, nemoj strogo ocjenjivati, ne će te zavoljeti...' A Gabrijela bi mi govorila: 'Kako će oni poučavati? Kad će znati ako ne sada?! Ja ću ih naučiti, oni moraju znati da bi mogli biti dobri vjeroučitelji.'

Ne mogu ju prežaliti kao prijatelja, kao profesora. Ne mogu ju prežaliti...

Slušala sam ju na satu predavanja. Ona zna kako se pripremala za ispite, smjerno i intimno, u dubini s anđelima, s anđelima i bilješkama. Najdraži joj je bio Psalam 139. Imala je veliko znanje, veliki zanos, ona je gorjela da ono sve što zna dade mladima jer je davala s radošću...

Bila je vedra narav, voljela se šaliti. Ona je obožavala svoju baku u Tavankutu egzotične naravi... Zнала bi se često razgovarati navečer telefonom, pričala o svim sitnicama ... o svemu što je bilo u kući. Baka joj je bila bliža nego mama. Sestra joj je živjela u Zadru.

Gabrijela je osoba koja je ostavila trag.“

Riječi sestre **Augustine Dominković** iz Družbe Milosrdnih sestara sv. Križa

„Uvijek sam govorila: možda je Gabrijela bila zahtjevna, ali je imala pravo na to jer, ako je itko od profesora bio stručnjak, ona je bila pravi stručnjak u svom poslu: puno je davala i imala je pravo tražiti. Bila je pravi stručnjak i, kao profesor, vrlo jaka. Uvijek je dobro razjasnila, imala je širinu znanja. Tu joj nije bilo premca.“

Riječi **Beate Prkačin** iz Hrvatske provincije uršulinki Rimske unije

„Poznavala sam dragu prof. Gabrijelu Šabić kao osobu zauzetu u radu, marljivu u ispunjavanju svojih obveza i točnu u izričaju, govornom i pisanom.

Voljela je ljude s kojima je radila i bilo je obogaćujuće slušati njezina predavanja na Katehetskima susretima. Njezino nasmijano lice poticalo je na istraživanje i kreativnost izraženu u tisuću boja.

Zahtjevnost i točnost na svim područjima rada upisali su pečat i ostavili trag u katehetskome radu, dali dubinu življenju vjere i nade koje su pisale trag ljubavi.

Zauzeta za Boga, Crkvu, narod i vjeroučitelje dala je neizbrisiv pečat duhovnom i znanstvenom radu.“

Riječi **Josipa Dumbovića**, prvoga župnika u zagrebačkom kvartu Sopot

„Puno vremena je već prošlo od onih dana kada je dr. Ana Gabrijela Šabić živjela s nama u župi Tijela Kristova u Sopotu u Zagrebu. Teško

se mogu sjetiti svih detalja iz onih dana sada u svojoj 88. godini života. Znam sigurno da je dr. Šabić osoba koja je smatrala da vrijedi živjeti i raditi u uvjetima koji nisu uvijek prikladni za život u jednoj župnoj zajednici. Kada je došla u župu i stanovala u onom maloprije opisanu stanu, nije htjela otići negdje gdje su bolji uvjeti za vjerski život. Tražila je veći životni prostor (stan) uz uvjet da taj životni prostor (stan) bude u Sopotu. A naša župa je djelovala u 42 kvadratna metra za „crkvu“ i u 10 kvadratnih metara za župni ured i sakristiju. U tom prostoru su bile svete mise nedjeljom i radnim danom, vjeronauk za djecu i sve druge aktivnosti. Tu se okupljala Crkva – zajednica vjernika. Dr. Ana Gabrijela smatrala je da i ona pripada toj zajednici koja se tu okuplja. Poseban stan imao je župnik za stanovanje uz tu „crkvu“. Dr. Šabić ni u čemu se nije odvajala od drugih koji su ovdje dolazili na misu. Bila je svima bliska i sa svima se jednako susretala bez obzira na društveni status ili obrazovanje. Znala je, ne malo puta, svojim doprinosom pomagati siromašnije. Činila je to neprimjetno. Na radu na katekizmima često se savjetovala sa svećenicima na terenu. Uvažavala je njihove primjedbe. Čak su bila upisana njihova imena kao suautora, iako nisu izravno pisali u njima. Kada smo svoje nedjeljne mise preselili u školske prostore, bila je i tada s nama na tim misama u školi. Jedino nam je nedostajala kada se razboljela i nije više mogla biti s nama. Znala je u slobodno vrijeme, ako ga je uopće imala, prošetati s našim ljudima iz župe i s njima podijeliti njihove probleme. Dr. Šabić bila je blagoslov za župu i velika je šteta što je tako rano otišla iz naše sredine, najprije u bolnicu, a onda i u vječnost.“

Kad se podvuče crta ispod onoga što je rečeno o Gabrijeli, „brojnici i nazivnici“ posve je očito da su njezine riječi i ideje te postupci i navike bili u trajnu i čvrstu skladu. Bila je postojana, trezvena, odana, otvorena dobru, vjerna Bogu i Božjoj riječi. Gabrijela je voljela psalme, u Prvome sam psalmu pronašla njezin lik i djelo u tri retka:

Blago čovjeku koji se ne ravna prema savjetu bezbožnika,

ne zaustavlja se na putu grješnika,

ne sjeda u zbor opakih,

on uživa u Zakonu Gospodnjem,

o Zakonu njegovu razmišlja dan i noć.

On je kao drvo

posađeno uz vode potoka,

što rađa plod u pravo doba,

na kojem ne vene lišće.

Što poduzme, to i uspije.